

A kivándorlás.

Magyarország népmozgalmi tényei háromféle eredményben nyernek kifejezést: a gyermekhalandóságban, a mindjobban terjedő egygyermekrendszerben és a kivándorlásban. Míg az előbbi kettő, a modern Magyarország anyagi és szellemi kifejlődése szempontjából mérhetetlen *lucrum cessans* addig a legutolsó effektíve nyilvánuló *damnum emergens*, amely meglevő eleven erőket, életenergiákat von el ezen országtól s juttatja azokat más fejlettebb társadalmakhoz, melyeknek azután époló problémákat okoz az ily „nem kívánatos elemekkel” való megszaporodás, mint nekünk ugyanezen, a maguk helyén igen értékes elemek hiánya. Mert amíg megfelelőbb viszonyok között ezek a kivándorlók úgyis mint termelők, úgyis mint fogyasztók nagy gazdasági föllendülést idézhetnének elő Magyarországon, addig kivándorolva, egyrészt ezt az országot fosztják meg a mondott lehetőségektől, másrészt új hazájukra zúdítanak tömeges bajokat az általuk nyújtott konkurrencia, az életviszonyok nivójának leszállítása s főleg azon tulajdonságuknál fogva, hogy a külföldön szerzett pénzüket nem fogyasztják el külföldön, hanem vagy egyenesen hazaküldik azt, ami kevés szükségletük kielégítése után fenmarad, vagy összekuporgatják, s amikor elegendő összeg van együtt, visszatérnek hazájukba, hogy ott elköltsek s ismét kezükbe vegyék a vándorbotot. Egyik esetben sem használnak állandóan hazájuk államháztartásának, ellenben mérhetetlen károkat okoznak amaz ország munkásságának, mely őket vendégekül látja.

Amidőn így a kivándorlás által előidézett két irányban ható bajokra rámutatok, hangsúlyoznom kell, hogy ezen bajokért nem magát a kivándorlás tényét, hanem a kivándorlásra készítő okokat teszem felelőssé. Nem kívánok ugyanis abba a hibába esni, amelybe e nemzeti és nemzetközi irányban egyaránt kiható szerencsétlenség elbírálásával szemben a vulgár tudomány és politika szokott esni, midőn fájjalja a „magyar vérnek” idegen szervezetekbe való szivárgását, s erre semmi más okot nem képes találni, mint a kivándorlóknak „gyors meggazdagodásra irányuló bűnös vágyait.” Így hangzik ugyanis a megbotránkozó jajveszékelés épen azon osztályok részéről, amelyek főokozói a kivándorlásnak: az agráriusok és azok támogatói részéről. ....

Egészen más színben látjuk azonban ez okokat az *altera pars* meghallgatása után, azon ország tudományos köreinek meghallgatása után, amely legtöbbit szenved a magyarság tömeges kivándorlása alatt s ez az Egyesült-Államok. Egy közkezen forgó amerikai tankönyvben, mely az Unió iparának történeti fejlődését tárgyalja, a következő sorokat olvashatjuk:* „Figyelemreméltó az az átalakulás, mely az utolsó tizenöt évben a kivándorlók jellegében végbement. Nagybritanniából, Ír- és Németországból megcsappant a kivándorlás, a norvégek és svéddek nem növekedett, míg Kelet-Európa népfölöslege mindnagyobbodó számban vándorolt az Egyesült-Államokba: Olaszország, Magyarország, Ausztria, Litvánia, Románia, Oroszország — szerencsétlen országok — parasztjai ezek, mely országokban a munkabér alacsony, az adóteher pedig magas és ahol a földbirtok elérhetetlen azon szegény emberek számára, kik ide jönnek az óceán járó gőzösök fedélközein és az Egyesült-Államok kikötőinek bevándorló állomásain keresztül. 1904-ben a bevándorlás Dél- és Kelet-Európából az egész európai kivándorlásnak 70 százalékát tette ki.

Ezen jövevények kevés pénzt hoznak zsebeikben és teljes ötven százalékuk analfabéta . . . Ezek az európai parasztok vállalkoztak arra a munkára, mely túlnehéz vagy kellemetlen, vagy kevéssé fizetett volt ahhoz, hogysem amerikai munkásokat vonzott légyen.”

Sok-sok szomorú igazság foglaltatik e néhány sorban, melyből minden amerikai iskolásgyerek megtanulja azt, amit minálunk felnőtt közgazdák és szociálpolitikusok vagy nem tudnak, vagy nem akarnak tudomásul venni, hogy Magyarország lakosságának túlnyomó nagy számára nézve nem Kánaán, hanem „szerencsétlen ország”, melyet a nagybirtok tesz tönkre, amely két oldalon is nyomja a népet, a munkabér

* *The Industrial History of the United States*. For High Schools and Colleges By Katharine Coman, Ph. B. Professor of Economics and Sociology of Wellesley College. New-York. Macmillan. 1905. 339. l.

alacsonyásával és az adóteher magasságával. Megtanulja, hogy a nagybirtok feleszi a kisbirtokot, úgy, hogy a szegény ember nem juthat földhöz: más megélhetési forrás pedig nincs számára, mert oly országokban hol a latifundium uralkodik, nem fejlődhetik az ipar. Megtanulja, hogy — ami ellen a magyar hazafias érzés fellázad, de semmi egyebet nem tesz, — bizony csak Litvániával, Romániával, Oroszországgal állunk egy nívón, s csak úgy szállítjuk az analfabétizmust az Egyesült-Államoknak, mint amazok.

De nemcsak a praxis, hanem a tudomány is leszűrhet egy igen figyelemreméltó tényt a fenti adatokból és ez az, hogy a kivándorlás lényegileg az agrár-feudalizmus problémája s az mindjobban veszít jelentőségéből a fokozódó industrializmussal az ipari tőke és az ipari munkásság növekvő osztályharcával szemben. Az Egyesült-Államokba való bevándorlás statisztikai adatai is azt bizonyítják, hogy az agrár országokból aránytalanul nagyobb az özönlés az Egyesült-Államokba, mint az ipariakból.

Az 1906. és 1907. évek bevándorlási statisztikája szerint		
	1906-ban	1907-ben
Ausztria-Magyarországból jött	265,138	338.452
Olaszországból	273.120	285.731
Oroszországból	215.665	258.943
Angolországból	49.491	56.637
Irországból	34.995	34.530
Skóciából	15.866	19.740
Németországból	37.564	37.807
Svédországból	23.310	20.589
Norvégiából	21.730	22.133
Dániából	7.741	7.243
Görögországból	19.489	36.580
Törökországból	9.510	20.767
Bulgária, Szerbia és Montenegróból jött	4.666	11.359
Romániából	4.476	4.384
Spanyolországból	1.921	5.784
Portugáliából	8.517	9.608
Franciaországból	9.386	9.731
Belgiumból	5.099	6.396
Hollandiából	4.946	6.637
Svájcból	3.846	3.748
Walesből	1.841	2.660
Egyéb európai bevánd.	48	107
összesen	1,018.365	1,199.566

vagyis az 1907-iki bevándorlási arányszám az 1906-hoz képest leg-erősebben megnövekedett Bulgária, Szerbia és Montenegrónál, Törökországnál, Görögországnál, Spanyolországnál és Ausztria-Magyarországnál, mely utóbbié egymaga az egész európai bevándorlásnak csaknem

egy negyedrészt teszi ki; csak kevésbé növekedett a bevándorlási arányszám Németországnál, Norvégiánál, Belgiumnál, Franciaországnál; csökkent Svédországnál, Dániánál, Svájcánál.

Ami a Magyarországból magából Amerikába történő kivándorlást egyébként illeti, annak mérvére és terjedésére a különböző európai kikötők feljegyzései — legelfogulatlanabb statisztikánk — megdöbbenő világot vetnek. Ezek szerint ugyanis

1871—1880-ig az Óceánon átkelt	16.448 magyar
1881—1890-ig	186.822
1891—1900-ig	285.317
az 1901. évben	70.941
a 31 év alatt összesen	559.528 magyar*

Látnivaló, hogy magában az 1901. évben négyszer akkora volt a kivándorlás, mint az 1871-től 1880-ig terjedő évtized alatt, s 1901. óta is mindinkább növekedett ez a szám, olyannyira, hogy a legutóbbi években az átlagos évi átkelések száma a száz-ezret is meghaladja. Az idevágó, ugyancsak a kikötők feljegyzései nyomán készült statisztika szerint:

Kivándorolt a Magyarbirodalomból

1902-ben	91.762 személy
1903-ban	119.944
1904-ben	97.340
1905-ben	170.430
1906-ban	<u>178.170</u>

Az öt év alatt összesen 657.646 személy vagyis az 1902-től 1906-ig terjedő öt év alatt mintegy száz-ezer emberrel több vándorolt ki Magyarországból, mint a megelőző 31 év alatt.**

Ez a kivándorlás hatásaiban ijesztő képet tár fel. Vannak községeink, melyeknek minden felnőtt férfitagja legalább egyszer megjárta Amerikát, vannak községeink, — mint a sorozóbizottságok jelentik — melyeknek minden munkabíró férfitakosa egy és ugyanazon időben van külföldön s legújabbán észlelhető az az irányzat is, hogy a kivándorló férfiak rövidesen eltávozásuk után kivitetik családjukat, végkép megszüntetve ezáltal minden kapcsolatot hazájukkal.

Mi lehet az oka ennek a pusztulásnak, mely minden ragálynál jobban tizedeli a magyar népet? Erre is megfelelnek a számok, melyek

* V. ö. dr. Thiring-Gusztáv: *A magyarországi kivándorlás és a külföldi magyarság.* 66. l.

** *Magyar statisztikai évkönyv*, 1906. XIV. köt., 65. L

kimutatják, hogy nemcsak a szegényebb vidékek lakosai azok, akik a fenti statisztikában szerepelnek, hanem mind jellegzetesebbé válik a termékeny nagy magyar Alföldről való riadt menekülés. Az ország éléstára ez, mely azonban elérhetetlen a szegény tömegek számára. Kevés gazdagok monopóliuma az.

Szomorúan érdekes ez irányban a magyar nagybirtok klasszikus megyéjének, az „aranykalással ékes” Bács-Bodrognak kivándorlási statisztikája, mely szerint

1899-ben	32	
1900-ban	168	
1901-ben	422	
1902-ben	3552	volt az Ame-

rikába kivándorlók száma.** 1906-ban pedig már 5580-ra szökkent fel ez a szám.

Hasonló arányokat tüntet fel Szabolcs, Szatmár és Hevesmegye; nagymérvű még az alföldi viszonyokat tekintve a termékenységeről híres bánáti megyék: Torontál és Temes kivándorlása is.** Szóval nagyban-egészen nem a szegény vidékek terméketlensége, hanem a gazdagok monopóliumban léte okozza a nagy kivándorlást.

Bizonyítják ezt a Dunántúli állapotok is. Hegedűs Lóránt a magyarországi kivándorlás alapos kutatója írja a dunántúli kivándorlásról szóló művében: „Magyarország területéből 33,54%, tehát épen egyharmad van lekötve korlátolt forgalmi birtokban. Nem kevesebb, mint 16,381.451 holdat zárunk el így; ennek 12%-a szántóföld... És mintha épen kikeresték volna, hogy az országnak azt a részét nyomjuk le a legnagyobb korláttal, mely legközelebb állna a kivándorlás csökkentéséhez: a hitbizományi szántóföldnek közel a felét, 355.470 holdat a Dunántúlra raktunk”. Így érthetjük meg, hogy pl. Veszprémmegyéből, melynek földjéből 35,81% kötött birtok, 1906-ban 4299 ember vándorolt ki. Az eredmény, melyre Hegedűs Lóránt a felvidéknek, a székelységnek és a Dunántúlnak kivándorlási adatai nyomán jut ez: ... „a paraszti rögnek kell idekötni ezernyi családot ... Ez a mi kivándorlásunk tanúsága”. S egy más helyütt: „a parasztot csak úgy tarthatjuk fönn, ha ott, hol a kivándorlás szükségessé teszi, megadjuk jogi lehetőségét annak, hogy a kötött birtok s elsősorban a hitbizomány fölbontassék olyan módozatok mellett, melyek paraszt-birtokok alkotását teszik lehetővé”.

A kivándorlás azonban, miközben az éhhalált paralizálja, egyszer-

* V. ö. Thirring id. m. 124. 1.

** Torontálból 1906-ban 11.498-an vándoroltak ki, Temesből 5358-an, Szabolcsmegyéből 4839, Szatmárból 3801.

mind megfosztja az országot életerős, produktív elemektől, pedig ezek vívhatnák ki azon jobb viszonyokat, melyek elérése végett keresik fel a távoli világ partjait. Így feltartóztatja azt az elkerülhetetlen krízist, mely a feudális alkotmányokat ipariak felé tereli, feltartóztatja mindaddig, míg a népfölösleg levezetésére szolgáló országot saját krízisei nem kényszerítik arra, hogy a hivatlan vendégekkel szemben védekezzenek.

Az Egyesült-Államokban ez az önvédelem már régebben kezdetét vette. Már a nyolcvanas években indult meg a mozgalom annak megakadályozása végett, hogy Európa mezőgazdasági tartalékserege Amerika ipari tartalékseregévé váljék. Határozott formát nyert ez a védekezési folyamat az 1907. évi február 20-iki törvényben, mely számos szigorú intézkedést tartalmaz a bevándorlási jogosultság megszorítása tekintetében. Mindennél többet tett azonban a bevándorlás korlátozására az elmúlt év októberében kitört gazdasági válság, mely a magyarok tízezreit üldözte vissza az óhazába. Ez a tömeges visszavándorlás is alkalmat adott a bevándorolt elemek elleni újabb agitációra, tekintve, hogy az nagy zavarba ejtette az amerikai pénzpiacot, amennyiben a legnagyobb pénzhiány napjaiban rohanták meg a visszavándorlók a kisebb-nagyobb ingatag intézeteket, melyekben kis összegecskéik voltak elhelyezve.

Nyilvánvaló mindebből, hogy a kivándorlás csak ideig-óráig jelent megoldást az agrár-feudalizmus hajótöröttjei számára s félreérthetetlenül mutatkozik az a tény, hogy a kivándorlás mind kevésbé válik alkalmassá arra a szerepre, melyre eddig hivatva volt: az osztályharc feltartóztatására.

Abban a tényben, hogy a kivándorlás csúcspontjához ért s ezeatúl már csak esés várható, sajátságosan találkozik a konzervatív nagybirtokosok és a forradalmi elemek kívánsága. Előbbiek a munkaerő olcsóbbá tételének, utóbbiak a modern, szociális Magyarország megteremtésének lehetőségét látják benne. Ez utóbbi szempontból különösen értékesek a visszavándorlók, kik már láttak maguk előtt ipari kultúrát, melyben aránytalanul magasabb a munkabér és nincs adóteher, nincs katonáskodás, sem feudalisztikus önkényuralom. Megedződött tömegek ezek, melyek egy ipari nagyhatalommal folytatott harcukban megismerték önön erejüket és megismerték a kultúra s a nagyobb mozgási szabadság értékét s ha egyszer gazdasági érdekeik idekötik őket, ha egyszer a gazdasági fejlődés parancsánál fogva ehhez az országhoz lesznek láncolva, itt is megkövetelik majd azokat az életviszonyokat, melyeket odakünn megszoktak. Akkor majd azok, akik hallottak Amerikában rögtönzött utcai szónoklatokat s látták, mint vigráz a rendőr, hogy a szónokot inzultus ne érje, nem fogják

tűni, hogy Magyarországon népgyűléseket egyszerűen betiltsanak; azok, akik odakünn részt vettek a *Világ Ipari Munkásainak* forradalmi mozgalmaiban, meg tudják majd védeni munkásszervezeteiket az önkényes feloszlástól; azok akik az Óceánon túl megszokták, hogy a szóban és írásban történő véleménynyilvánítás hozzátartozik a kulturfejlődéshez, nem fogják magukat elhallgattatni egy túlbuzgó bürokráciától s akik egyszer élvezték az ipari fejlődés áldásait, gőzfűtést, villanyvilágítást és *department-store*-okat, nem lesznek hajlandók minderről lemondani, csak azért, mert az ő követeléseik tángálni találnák a földesúrnak járadékokban jelentkező érdekeit.

Nagy szociális igények támasztását várja a visszavándorlóktól az új, a modern Magyarország s amely mértékben komplikálódnak az amerikai viszonyok, oly mértékben válik lehetővé Magyarországon egy erőteljes, egységes parsszisztály kialakulása, mely sok erővel és öntudattal támogathatja majd a városok ipari munkásságának küzdelmeit a kultúráért és a szabadságért.

Bolgár Elek.

